

„Укриття”: перший сніг першої зими,

«САРКОФАГ»: ЯК УСЕ ПОЧИНАЛОСЬ

Атомна толока. Світ такого не знав

ЗГАДУЄ КОЛИШНІЙ ГОЛОВНИЙ ІНЖЕНЕР 11-ГО ГОЛОВНОГО БУДІВЕЛЬНОГО УПРАВЛІННЯ МІНІСТЕРСТВА СЕРЕДЬНОГО МАШИНОБУДУВАННЯ СРСР ЛЕОНІД ЗАБІЯКА

Леонід Васильович з перших днів ліквідації Чорнобильської аварії та її наслідків - один з головних керівників робіт. У серпні-вересні 86-го очолював будівництво центральної частини «Укриття», був членом урядової комісії. В акті державної комісії з приймання об'єкта «Укриття» підписався другим.

- Сонячного ранку 26 квітня 1986 року я приїхав до Щербинівки, на наш підмосковний аеродром, аби з групою фахівців летіти до

ми, прибулими на ліквідацію аварії, командував генерал-майор Юрій Михайлович Савінов. Харчування десятків тисяч людей було доручено начальникові головоруру Юрію Тимофійовичу Альохіну, з чим той, за свідченням усіх, хто пройшов крізь Чорнобиль, впорався блискуче. До складу штабу входили також начальники інших главків Мінсередмашу - всього 11 чоловік.

Багатьох з них сьогодні вже немає серед нас. Першим, одержавши високу дозу опро-

ня цих заводів. Аби хоч якось захистити водіїв, що перевозили бетон, від опромінення, метрів за п'ятдесят від руїн 4-го блока спорудили бетонні стіни, які з трьох боків затуляли місце вивантаження. Звідси бетон за допомогою потужного бетононасоса, виготовленого у ФРН, подавали бетонопомпою до другого насоса. Останнім керували з-за укриття електронікою.

Другий насос подавав бетон безпосередньо на 4-й блок - на відстань до ста метрів. Це була чудова машина. Але часом і вона виходила з ладу. Найчастіше траплялись пробки в бетоногоні. Тоді з укриття до місця помпи бігли добровольці, демонтували бетоногон: чистили його, знову підключали до системи. Всі операції було розписано по секундах. А вже людям доводилось працювати при фоні 40 - 50 рентген на годину. Пізніше від такої складної системи перегону відмовились. Бетонопомпи почали вивантажувати розчин просто у другий насос, що й переганяв його до місця.

На початку серпня до штабу надійшла урядова телеграма за підписом Голови Ради Міністрів СРСР Миколи Рижкова. Я досі пам'ятаю її дослівно. «Робота Мінсередмашу буде визнана задовільною, - писав він, - якщо буде досягнуто темпів на укладанні бетону не менше п'яти тисяч кубометрів за добу». Та ми на той час уже перекирили цей показник: щодоби укладали до 5,5 тис кубометрів!

За кілька років по чорнобильських подіях мені доводилось спілкуватись з керівництвом відомої турецької будівельної фірми ЕНКА. Турецькі колеги цілком серйозно намагались переконати мене, що в світі нема їм рівних за темпами риття ґрунту та укладання бетону. «А укладаємо ми, - говорили вони з гордістю, - близько 4 тис. кубометрів за добу!» Коли я назвав їм наші показники, вони спочатку не повірили. А коли нагадав, що роботи ці велись у безпрецедентних умовах - за наявності найжорстокішої радіації, мої співбесідники схопились за голови. «Ні, таке просто неможливе», - повторювали вони.

Виявляється, можливе!

Після покриття прилеглих до станції територій першим шаром бетону рівень радіації тут знизився в десятки разів. Це давало можливість розпочати зведення над зруйнованим реактором давно очікуваного укриття.

Зовнішній вигляд об'єкта «Укриття» сьогодні знають в усьому світі - хоча б за знімками, свого часу вони обійшли чимало видань. І люди цікавляться: чому одна з стінок нагадує гігантські сходи? З цієї каскадної стіни і починалось будівництво «саркофага». На базі чорнобильської «Сільгосптехніки» освоїли виготовлення незвичайної опалубки - порожніх сталевих ящиків вагою до 100 тонн кожний. До руїн блока їх підтягували освинцьованими тягачами та танками і шикували в один ряд. Для зведення першого ярусу каскадної

бетононасос, таким чином збільшуючи відстань його дії. Останній, шостий ярус був у вигляді масивного металевих щита, виконаного як контрфорсна стінка. Елементи цієї та іншої стінок «саркофага» виготовлялись на Житомирському заводі сталевих конструкцій мінмонтажспецбуду України, їх вага на майданчику біля 4-го блока збільшувалась до 300-400 тонн і потім спеціальними платформами вони подавались просто до кранів.

Кранами цими керували на відстані - за допомогою телекамер та електроніки. Світовий досвід теж не знав такого. Бо нікому ніколи не доводилось здійснювати такі складні

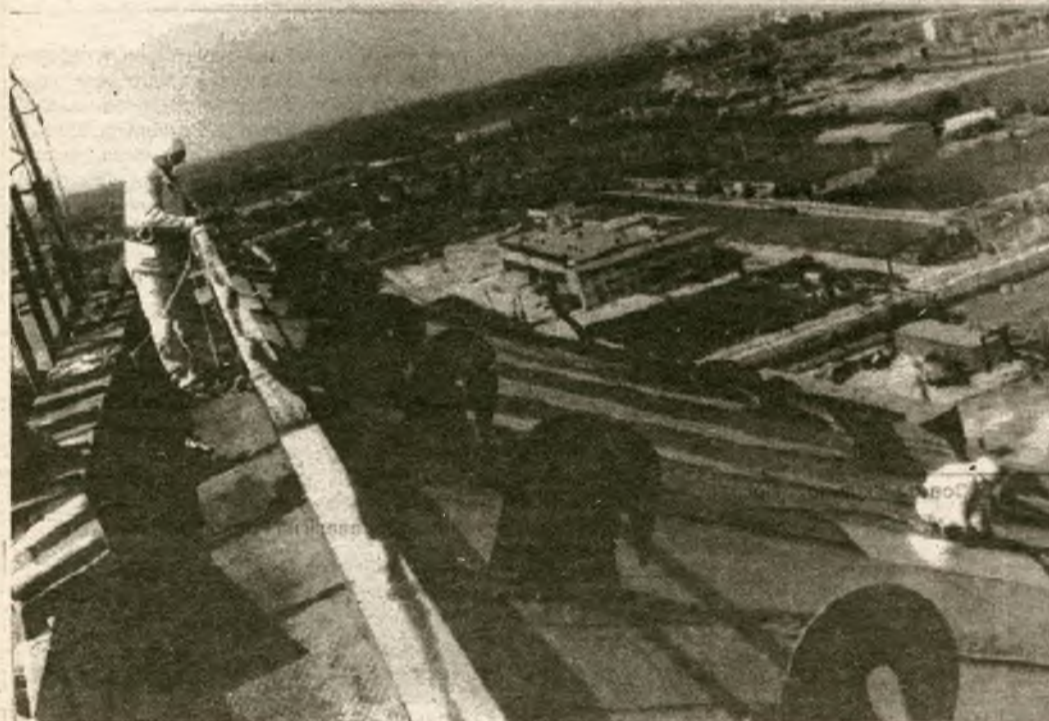
роботи в умовах високого радіаційного фону. Фон був таким, що зарубіжна електроніка не витримувала - відмовлялась виконувати команди з пульта. Тоді фахівці нашого інституту НДІКМТ на чолі з його генеральним директором Юрієм Федоровичем Юрченком узялись модернізувати систему дистанційного управління і захистити її від впливу радіації. Після цього крани слухали нас, не пручаючись...

З усього Союзу до Чорнобиля зібрали кращих кранівників та операторів бетононасосів. Протягом двох місяців їх навчали тут керувати технікою з укриття. І, треба зазначити, хлопці впорались із завданням чудово. Коли у жовтні-листопаді 86-го після вивершення стін «саркофага» радіаційний фон знизився і зварники змогли розпочати зварювання конструкцій, вони не виявили жодного неправильного стикування. Не було випадку й повторного монтажу.

Найважче було зробити під стіни основи. Через високу радіацію, як уже говорилося, підійти до зруйнованого блока було неможливо. Навколо валялись фонуючі уламки блока, які слід було сховати за стіни майбутнього «саркофага». До того ж треба було все розрахувати так, щоб основа «Укриття» витримала тиск багатотонних блоків. Отже, доводилось по ходу робіт приймати, здавалося б, найнесподіваніші рішення. Так, в основу однієї із стін «саркофага» пригнали колією звичайний залізничний состав, який опісля залили бетоном.

І ось 30 листопада 1986 року - історичний момент. Спочатку свої підписи в акті ставлять виконавці: будівельники, монтажники, проєктанти, «директор саркофага», як всі його звали, Г.І. Рейхтман...

Пізніше було підраховано: з моменту аварії і до закриття 4-го блока крізь Чорнобиль

На північному схилі даху «саркофага» і ...

у його надрах

Литви для участі у фізичному пуску першого блока Ігналінської атомної станції. Раптом новина: «У Чорнобилі якась аварія».

Кожен з нас добре знав цю станцію, пам'ятав одне з найчудовіших сучасних українських міст - Прип'ять... Що ж чекає тепер його мешканців, серед яких було чимало наших друзів? Що чекає кожного з нас?

З Ігналіни ми повернулись до 1 травня. О.М. Усанов зразу ж вилетів до Чорнобиля. А незабаром за ним рушила решта.

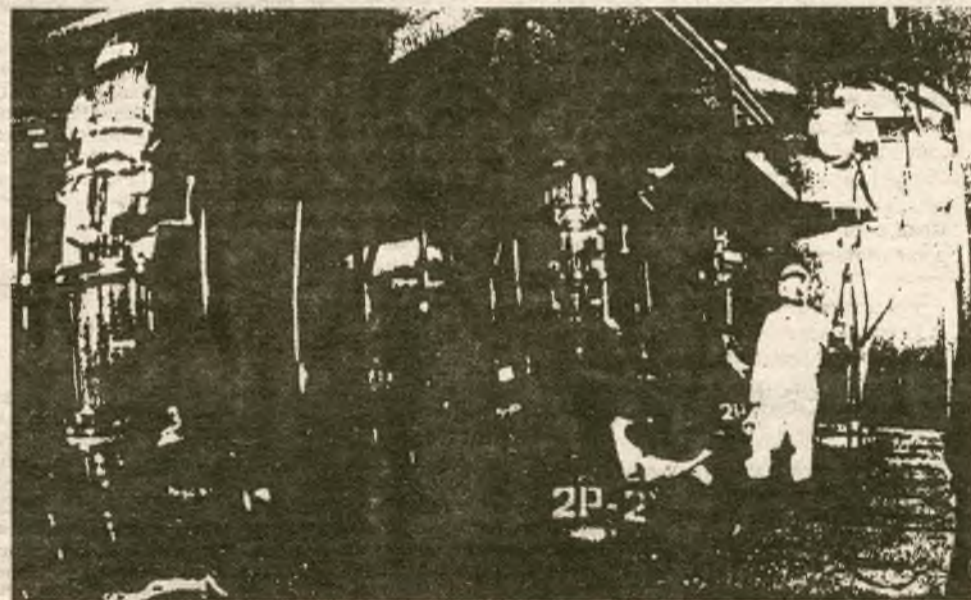
Те, що ми там побачили, признаюсь, не могло не викликати розгубленості. Ми розуміли: крім нас, нікому заступити цього виплідка пекла. Але як і чим? А вже світ ще не знав такого. Як показали перші вимірювання, рівень радіації в розламах досягав 17 тисяч рентген. В таких умовах живий організм гине миттєво...

Було терміново сформовано штаб ліквідації аварії на ЧАЕС. Очолив його Олександр Миколайович Усанов, згодом удостоєний за цю роботу звання Героя Соціалістичної Праці. Заступником Усанова був Ігор Аркадійович Беляєв. Проєктувальників представляв Володимир Олександрович Курносов, відомий тепер всьому вченому світу як автор проєкту «Укриття», під яким сховано руїни 4-го блока. Будівельниками керував я. Монтажниками - начальник 12 главку Міністерства Володимир Іванович Рудаков. Військовими частина-

мінення, пішов Володимир Іванович Рудаков. Померли Олександр Миколайович Усанов та Олександр Григорович Мешков. Давно провели в останню путь і безкомпромісного Бориса Євдокимовича Щербину - одного з голів державної комісії з ліквідації аварії на ЧАЕС. Як і багато-багато інших, вони зробили все можливе і навіть неможливе, щоб хоч якось зменшити нашу біду, нітрохи не шкодували себе і згоріли...

Перш, ніж розпочати укриття 4-го блока, потрібно було погасити радіаційний фон навколо нього. Спосіб був один - бетонувати найзабрудненіші ділянки поверхні, аби згодом по відвойованій у радіації території поступово наблизити до руїн блока необхідну техніку і почати його поховання.

Але де взяти стільки бетону? Здалеку його ж не везти. У стислі строки на залізничній станції Тетерев збудували естакади для прийому цементу, арматури, металокопирцій, техніки та інших життєво необхідних вантажів, які вдень та вночі надходили сюди з усієї країни. Водночас вдалося прокласти одразу 11 колій, якими вантажі надходили до місця призначення. Тоді ж почали за 8 кілометрів від ЧАЕС - ближче не дозволяв потужний радіаційний фон - будувати три великих бетонних заводи безперервної дії. Обладнання для них виготовили у Слов'янську Донецької області. Слов'янці ж здійснили запуск та налагоджен-

стіни знадобилося близько п'ятнадцяти ящиків. За них скидали радіоактивне «сміття», і потім все це заливалось бетоном. Бетон був особливий, з додаванням пластифікаторів - домішок, які підвищували його плинність. Такий бетон заповнював усі порожнини, утворюючи моноліт. Другий, третій, четвертий і п'ятий яруси каскаду монтували вже за допомогою кранів «ДЕМАГ».

На кожному сходінку каскаду ми підіймали

пройшло тільки будівельників понад 90 тисяч. А скільки було тут фахівців інших професій, військовиків! Зводила «Укриття», а по суті, рятувала від біди людство вся наша країна. Іноземці, з якими мені доводилось розмовляти на цю тему, в один голос заявляли: якби трапилось подібне у них, ніхто не ризикував би своїм життям, ні за які гроші.

Записав Юлія САФОНОВ.
Знімки Валерія ІНЮТИНА.